

ORVOS-TERMÉSZETTUDOMÁNYI ÉRTESITŐ

A KOLOZSVÁRI ORVOS-TERMÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSULAT ÉS AZ
ERDÉLYI MUZEUM-EGYELET TERMÉSZETTUDOMÁNYI SZAKOSZTÁ-
LYÁNAK SZAKÜLÉSEIRŐL ÉS NÉPSZERŰ ELŐADÁS AIRÓL.

I. ORVOSI SZAK.

I. kötet.

1881.

I. füzet.

Folyóiratunk VI. évfolyamát, fájdalom! gyászje-
lentéssel kell megnyitnunk. Egyik fáradhatlan munkatársunk, orvosi szakosztályunknak megalakulása óta buzgó szakjegyzője,

GYERGYAI ÁRPÁD

nincs többé! Épen e füzetnek kellett volna hozni nagyobb terjedelmű orvos történelmi tanulmányát. A halálos lefolyású heveny tüdőlob meggátolta munkája befejezését és bennünket megfosztott egy széles látkörű, szakmáján egész benső odaadással csüngő szellemi bajtárstól. Mint embert, mint orvost, szellemi munkásságának eddigi sikereit melegen ecseteli az alább következő emlékbeszéd. Mi bánatunknak adunk kifejezést társulatunk eszméje hű és kitartó harcósának elvesztése felett, kinek értékes közreműködését, fájdalom! már örökre nélkülözniünk kell. Emlékezetét, mint egyik előharcosát, társulatunk történelme kétségen kívül kegyelettel fogja megőrizni.

Nyugodjanak békével hamvai!!

MEGEMLÉKEZÉS DR. GYERGYAI ÁRPÁDRÓL.

*Dr. Nagy Józseftől. *)*

Tisztelt szakgyűlés! Midőn a jelen alkalommal a tisztelt szakgyűlés figyelmét kevés időre igénybe venni bátorkodom: szomorú kötelességből teszem, mert néhány perczet szentelek egy oly férfiu emlékének, ki nem csak az orvosi tudományoknak érdemes bajnoka, hanem városunk orvosi karának kiváló alakja és e tudós társaságnak buzgó tagja volt.

Csak alig pár héttel ezelőtt egy vonzó külsejű, életerős ifju pályatársunk ép e helyről, ép e teremben olvasta föl hasznos tanulmányainak eredményét: és most, ez ifju, életdús pályatárs kint nyugszik a friss hantok alatt! A vonzó hang örökre elnémult, a szemek örökre lezárattak, s a vidám, megnyerő arezon az enyészet dulja már redves barázdáit!

Még fülembé esengnek szavai, mint ígérte, hogy értekezésének többi részét itt folytatni fogja és ma már nekem kell e helyre lépnem, hogy róla, a már elhunytól megemlékezzem! Ne csudálkozzanak azért tisztelt uraim, és boesássanak meg, ha fájdalomtól elfojtott szivvel fogok feladatombhoz: ez ifjunak, szeretett jó barátom, pályatársam, Dr. Gyergyai Árpád életének főbb mozzanatait néhány szavakban körvonalozni.

Dr. Gyergyai Árpád született Nagy-Szebenben, 1845. nov. 17. Szülői Gyergyai Sámuel és neje Gyergyai Borbála azon időben Nagy-Szebenben tartózkodtak, miután az édes apa, mint kincstárnoki titkár ott volt kénytelen lakni. A magyar szabadságharc után Gyergyai Sámuel többekkel együtt elítéltetve, külföldön: Oláhországban keresett a biztos fogság elől menedéket, honnan csak néhány év múlva térhetett ismét vissza, mikor is családjával Kolozsvárra költözött, hogy fiának a kellő nevelést megadhassa. A sors azonban nem engedte az apának, hogy szeretett egyetlen fiában örömét lelhesse, mert a sok bujdosás miatt megrongált egészségű öreg elbetegesedett és csakhamar jobblétre szenderült a nélkül, hogy a fia

*) Előadatott az 1881. évi február 19-ki orvosi szakgyűlésen.

még oly kort ért volna el, hogy atyjának arcvonását emlékében megörökíthette volna. A veszteség által mélyen sujtott anya volt kénytelen ezután fiának neveltetéséről gondoskodni s tette is ezt lankadatlan szorgalom és ernyedetlen, sőt folyvást növekedő gondos szeretettel.

1852-ben már a helybeli unitárius főtanoda elemi osztályának padján látjuk a zsöngé gyermekeket és e főtanoda falai között folytatta e percztől kezdve mind végig az ifju Gyergyai tanulmányait, melyhez már ily kora kezdettől akkora kedvet és oly kiváló jókedvet tanusított, hogy midőn 1863 nyarán az érettségi vizsgát letette és a tanoda padjaitól megszabadulva pályát volt kénytelen választani; minden tanára egyaránt sajnálta, hogy egy ily jó tanulót kénytelen elveszíteni s azon reménnyel kecségtette magát, hogy az, ki most körükből távozik, fog lenni majd, néhány év múlva az unitárius egyház támasza és büszkesége.

Az ifju édes anyja minden bánatát kárpótolva látta szeretett fiában s kettőzött szeretettel esüngött rajta, kiben remélte majdan öreg napjaiban megtartani egyetlen örömét, támaszát. Anyai szeretete oly anynyira féltette drága kincsét, hogy midőn az ifju, ki az orvosi pályához érzett már több év óta hivatást és e pályát megkezdendő tanulmányai végett Bécsbe akart utazni; kénytelen volt édesanyja rábeszélése és unszolásainak engedve még egy évet tölteni otthon. Így használta fel az ifju Gyergyai az 1863/4 tanévet Kolozsvárt a jogtan hallgatására s csak az 1864-ik év őszén távozott édes anyja oldala mellől a bécsi orvosi egyetemre.

Bécsbe az egyetemi évek folyama alatt ismertem meg őt én is közelebbről s itt füzöttünk egymáshoz egy hosszúság egyetemi élet változatos évei alatt mindinkább erősödő barátság kötelékével, mely halála órájáig soha egy percze sem szakadt ketté.

Lehetlen is lett volna hozzá nem vonzódni, hisz oly előzőkeny, udvarias, nyílt, barátságos, e mellett mindig szorgalmas és komoly, társaságban vidám, elmés volt, hogy tanulótársai, még a nem magyar nemzetiségűek is mind, mind szerették és tisztelték. Tanuló- és pályatársainak iránta érzett bizalma és szeretete tette őt az akkoriban még fenálló „Bécsi magyar társaskör“ titkára s később több éven át elnökévé. Minden e körben részt vett tagok még most is bizonyára örökké emlékezni fognak szeretett elnökük és tagtár-

sukra, ki nem csak a vig órákba, hanem bajban, szerencsétlenségben egyaránt szerette, segítette őket s a ki egyaránt bírta mindnyájok bizalmát, szeretetét!

A bécsi egyetem tanszabadságát felhasználva Gyergyai Árpád a köteles tantárgyakon kívül különös előszeretettel hallgatta huzamosabban a vegytani, kórvegytani előadásokat is, sőt a kórvegytani intézetben gyakorlati dolgozatokkal foglalkozott több éven át, erre használva fel a többi tanulmányoktól fennmaradott üres óráit. Szintén ily szorgalommal adta magát a göresövi dolgozatokra is Bruecke tanár vezetése alatt, mely dolgozatokkal még a legkésőbbi időkhig is üres óráiban szívesen foglalkozott.

Gyakorlati tanulmányai között már akkor is a sebészet volt kedvencz tantárgya s b. Dumreicher és Billroth tanár klinikáin rendszeren megjelent. Ép ezen időre esik azon betegsége, mely talán halálának alapját is megvetette. Gyergyai ugyanis az ily előadásokról átmelegedve jöve ki, egy ily alkalommal erősen áthűlt és általános ízületi csúzt és lázt kapott, melyben hosszas ideig kínos szenvedések közt feküdt. Minthogy az ily bántalmakkal szívbajok rendszeren előjönnek, könnyen föltehető, hogy itt is, ha bár kimutatható szívbaj nem maradt hátra, mindazonáltal a szív izomzata szenvedett némi átváltozást.

Tanulmányait bevégezve Gyergyai Árpád 1870 utolsó felében és 1871 tavaszán tette le orvos-tudori szigorlatát s nyerte orvos-tudori oklevelét. A sebészeti és szülészeti szigorlatait hamar egymásután tette le s 1871 nyarán mint orvos-sebész tudor és szülész-mester jött Kolozsvárra gyakorló-orvos gyanánt letelepedni.

Daczára azonban, hogy a kitünő képzettségű jeles ifju orvosnak mindjárt kezdetben már számos orvosi teendője volt: tudomány-szomja és a további kiképzetés iránti vágya nem hagyta nyugodni. Ez okból még 1872-ik év őszén folyamodott és választatott meg okkori orvos-sebészeti tanintézet sebészeti tanszéke mellé a tanársegédi állásra.

E minőségben maradt ő a helybeli orsz. Carolina kórháznál 1874-ig, mely évnök őszén Budapestre, a kórvegytan tanára Plosz Pál mellé szintén tanársegédi minőségben ment, kísérleteket akarván tenni a kórvegytan egyes részeiben, főleg azonban a vér átömlesztés módozata és élettani hatása körül. Dr. Plosz melletti működése

alatt tett is Gyergyai csakugyan számos kísérletet az élőállatban való vér megalvása, a vér átömlesztés hatása, módozata és haszna körül.

Budapestről 1875 ápril havában indult végre az ifju orvos külföldre, hogy kedvencz szakmáját a sebészetet, bővebben tanulmányozza. E ezélből előbb Lipcsébe, onnan Párisba utazott, hol az „Hôtel dien“ és más kórházakban hosszabb ideig nagy szenvedéllyel főleg a sebészeti előadásokat hallgatta s azt gyakorlatilag is tanulmányozni bő alkalma nyilhatott. 1876 tavaszán Párizsból Gyergyai Edinburgba indult, személyes tapasztalatokat szerzendő Lister eljárása körül, kinek sebkezelési módszere már akkor mind nagyobb hirnek kezdett örvendeni. Edinburgban csakugyan folyvást Lister kórházában egész odaadással hallgatta a híres mütő előadásait és a Lister által már ekkor megalapított antisepticus sebkezelési módszert egyenesen a mester oldala mellett gyakorolta is.

Ugyanazon év nyarán jött végre ismeretekben, gyakorlatokban meggazdagodva Kolozsvárra s telepedett meg állandóan e városban, hogy a lét utáni küzdelemben részt vegyen, s a már itt egyszer elkezdett orvosi gyakorlatot kettőzött hévvel és buzgalommal folytatta. E gyakorlatot bár mint belgyógyász kezdette meg, kénytelenítve levén az előtte kínálkozó eseteket nem válogatni meg: mégis mindig a sebészet volt ekkor is kedvencz tárgya s egy alkalmat sem mulasztott felhasználni, hol sebészi mütétet végrehajtani lehetséges volt.

Ugyancsak a lét utáni küzdelem és a kényszerűség vitte reá, hogy elvállalja a magyar államvasút keleti vonalának pályaorvosi állomását, melyre 1876 őszén kinevezve lett. Ezen valóban fárasztó és minden erejét igénybe vevő hivatalának ritka buzgóság és szorgalommal igyekezett megfelelni, s e mellett tudott időt szakítani arra, hogy 1877 szeptember havától kezdve a helybeli unit. főtanodában még mint a természettudományok segédtanára lelkiismeretes pontossággal helyét valóban betöltse.

Ezen sokoldalu és testét, lelkét kimerítő munkásság mellett erenyedetlen szorgalommal folytatta pályaorvosi hivatalát, mig végre épen az emberi erőt is túlhaladó szorgalmának esett áldozatául, minthogy a jelen év első havában már betegem a városon kívül la-

kó vasúti munkásokat meglátogatva anynyira áthült, hogy mindkét oldalú tüdőlobba esett és ebben alig rövid 7 nap múlva kiszenvedett.

Ezek voltak életének főbb mozzanatai, melyek után szabadjon ez oly korán elhunyt tagtárs működését néhány vonással ecsetelni.

Gyergyai Árpád a tudomány színvonalán álló jeles képzettségű, minden irányban a modern felfogásoknak hódoló orvos volt. Különös előszeretettel azonban, mint már említém, a sebészettel foglalkozott s a menyinyiben azt a lét utáni fárasztó küzdelem engedte, életét teljesen annak is szentelte. Különös érdemeül említen-dő fel, hogy a fenn elősorolt hosszszas külföldi útazásból, jelesen Edingburgból való hazatérte után itt Erdélyben ő volt egy a legel-sők közül, ki Lister antisepticus sebkezelését alkalmazta és azt szé-lesebb körökben ismertette, ajánlotta is.

Letelepedése után daczára a mindennapi fárasztó gyakorlat és sokoldalú elfoglaltságainak folyton szorgalommal tanulmányozta az orvosi szakirodalom újabb termékeit s több hazai és külföldi lapot járatott, hogy a tudomány színvonalán fennmaradjon. Így foly-vást tanulmányozta és figyelemmel kísérte a közegészségügyet is és mint tevékeny és a külföld nevezetesebb városait, közvetlen szemlé-lésből ismerő orvos szülővárosának aránylag rendezetlen közegész-ségügyi állapotát mélyen fájlalta. Ez okból oly működési körre ki-vánt szert tenni, a melyben alkalma nyillasson sokoldalú esmereteit e város egészségügyi viszonyainak javítására felhasználni, miért is két ízben folyamodott a városi főorvosi állás elnyerhetésére, a mi azonban fájdalom, nem sikerülhetett!

Mint gyakorló orvos a betegek iránti megnyerő modora, pá-ratlan szorgalma, lelkiismeretes buzgósága, önzetlensége folytan köz-kedveltségben részesült. Ép e közkedveltség és odaadás következté-ben lelte oly korán halálát, mert mint fennebb említve volt, ép hi-vatásának teljesítése közben kapta meg azon bántalom csiráját, melynek áldozatául esett. Több napon át folyton gyöngékedett s minden kérés daczára, hogy kimélje magát, számos betegét oda hagyni nem akarta s mint katonát a harcztéren, őt is kötelessége teljesítésében érte a halál!

Gyergyai Árpád irodalmi téren is tevékenységet fejtett ki. A kolozsvári orvostermészettudományi társulatnak, első megalakulása óta 1876-tól haláláig buzgó tagja és szorgalmas orvosi szakjegyzője volt,

s nagyobbára e társulat szakülésein tette közzé orvos gyakorlati tapasztalatainak eredményét. Dolgozatai tehát részint az „Orvos-termesztudományi Értesítő“-ben, részint az „Orvosi Hetilap“-ban, továbbá az „Archiv für Experimentelle Pathologie Pharmacologie“ című német folyóiratban, a „Centralblatt für Chirurgie“, az „Allgemeine Medicinische Central Zeitung“-ban és végre a „Deutsches Archiv für Geschichte der Medicin und Chirurgie“ című szakközlönyökben jelentek meg.

E dolgozatok a következők: 1874-ben jelent meg az „Orvosi Hetilap“-ban egy értekezése, melyet Plósz Pál tanárral együtt dolgoztak: „az élő állatbani vér megalvás kérdéséhez“ cím alatt, mely németül még az „Archiv für Experimentelle Path. und Pharmacologie“ folyóiratban is ki lett adva. 1875-ben jelent meg a „vér átömlesztés felett tett tanulmányok“ az „Orvosi Hetilap“-ban. 1876-ban a „seb-
szélek egyesítéséről.“ 1877-ben „a kemény száypad szerzett átfuródásának műtett és gyógyult esetéről,“ továbbá 1877-ben még a „Modern sebkezelésről,“ 1878-ban „Claude Bernard élete és tudományos működéséről“ értekezett. Ugyanez évben tartott előadást „Az ujjak veleszületett összszenövéseinek egy esetéről.“ E dolgozatok valamenynyien folyóiratunkban, az utolsó pedig német nyelven még a „Centralblatt für Chirurgie“ című szaklapban is megjelent.

1879-ben „a vizsérv gyökeres műtétének egy esetét“ mutatta be. 1880-ban az „izületi bántalmak Carbolsavval“ kezeléséről, s ugyan ez évi decemberi szakülésen „a sérvek tanának történetéről“ tartott előadást.

Ez volt utolsó munkája, egy nagyobb terjedelmű mű, hosszas tanulmányai és kutatásai eredménye. Ugyan e munkának kivonata megjelent németül a „Deutsches Archiv für Geschichte der Medicin u. medicinischen Geografie“ című folyóiratban e cím alatt „Kritische Bemerkungen zur Geschichte der Lehre von den Bruch.“ E dolgozatának azonban csakis első része jelent meg Gyergyai életében, a második része jelenleg sajtó alatt van és legközelebb fog megjelenni.

Ezen említett dolgozatokon kívül egy nagyobb szabású „a sebéset fejlődésének történetét“ tárgyaló munkájának megírásán fáradozott, mely munkából a reá fordított hosszas és fárasztó tanul-

mányok és buvárkodások daczára, fájdalom! csak egyes töredékek maradtak hátra.

Ezekből láthatjuk, hogy Gyergyai Árpád ha nem is alkotott korszakot műveivel, mégis a tudománynak jelentékeny szolgálato-
kát tett és szép nyelven írt higgadt gondolkozást, mély tanulmányt el-
áruló dolgozataival nem csak a hazai, hanem a külföldi irodalom-
ban is állandó helyet biztosított magának.

Orvosi képzettségétől eltekintve Gyergyai Árpád kitünő mű-
veltségű ember volt, ki sokoldalú olvasottsága, bő nyelvismerete,
szerény, udvarias, mindig finom modoráért, jellemzőségeért igen
szerencsés képviselője volt az orvosi karnak a társadalmi téren is,
1878 nyarán vette nőül Wieland Ágnes, Wieland Ödön kedves leá-
nyát, kivel három évig a legboldogabb családi életet élte.

A sors nem engedte meg, hogy családi életet alkosson magá-
nak, mely után anynyira vágyódott, s a mi képezte a legutóbbi na-
pokban egyedüli hő reményét. Gyászolják őt örökre a hátramaradott
öreg édesanya, a kétségbeesett imádott nő, a rokonok, barátok, pá-
lyatársak nagy száma. Gyászolják és emlékét soha feledni nem fog-
ják a betegek, kiknek fényes termekben és szegény viskókban egy-
aránt mindig készséggel, lelkiismeretes odaadással enyhítette szen-
vedéseit.

Gyászolni és feledni nem fogjuk mi, barátai, pályatársai! Hisz
ugy hiszem, felesleges is tovább fejtegetnem, hogy milyen volt Gyer-
gyai Árpád mint barát és pályatárs. Mindnyájan ismertük őt, mind-
nyájan érezzük ama veszteséget, melyet elhunytá által szenvedtünk!
Mindnyájunk előtt feledhetlen lesz vidám, megnyerő arca, nyájas,
előzékeny modora, s azt hiszem mindenki, ki ismerte és szerette őt,
meg fogja örökké őrizni emlékét szívében, úgy hogy méltán alkal-
mazhatni reá a költőnek ama szavait:

„Execi monumentum aere perennius.“